

ՆՇՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Անցեալ տարի ապրիլին, Լիրանանի թերթերէն մէկուն մէջ տեսանք յօդուածաշարքի մը առաջին մասը՝ ի մասին Եպիսկոպոսական Ժողովի օրինականութեան, գրուած Ա. Խոնդկարեանի մը կողմէ: Առաջին յօդուածին ընթերցումը չլրացուցած մէկ կողմ դրինք զայն՝ տեսնելով որ գրողը օտարական մըն էր նիւթին: Կը մօտենար դրուած խնդրին «գաղափարաբանական» միակողմանի տեսակէտէ: («Գաղափարաբանական» կը կոչուին այն փաստարկութիւնները որոնք հիմնուած են գաղափարներու դրութեան մը վրայ, որ մասնաւոր կերպով կազմուած կամ շինուած է ի յառաջագունէ դրուած դատ մը կամ տեսակէտ մը կամ տուեալ իրողութիւն մը պաշտպանելու նպատակաւ:)

Ա. Խոնդկարեանի յօդուածաշարքը, ինչպէս առաջին յօդուածի ընթերցումէն յայտնի էր, գրուած էր Գահիրէի Եպիսկոպոսական Ժողովը ապօրէն ցուցնելու դիտումով: Այլ խօսքով՝ Պր. Խոնդկարեան կանխաւ որոշած էր որ յիշեալ Ժողովը ապօրէն պէտք է ցուցուէր, եւ ապա սկսած էր իր յօդուածը գրելու: Յօդուածագիրը, պէտք է ընդունիլ, քաւական պրպտոմները եւ տեղեկութիւնները քաղած էր իր նիւթին մասին: Բայց որովհետեւ յայտնապէս անտեղեակ էր եկեղեցական կանոններու հիմնական սկզբունքներուն, որոնք անշուշտ քրիստոնէական աստուածաբանութեան եւ եկեղեցական պատմութեան ծանօթութիւն կ'ենթադրեն, ցուցադրած էր տգիտութիւն մը, որուն ի տես՝ մէկ կողմ դրինք յօդուածաշարքն ու յօդուածագիրը միանգամայն: Յայտնի էր որ Ա. Խոնդկարեան, որուն եկեղեցագիտական հմտութեան մասին կանխաւ երբեք լսած չէինք, եպիսկոպոս բառին իմաստին եւ տարողութեան մասին անգամ ամենատարրական տեղեկութիւն չունէր: Կրնայ ըլլալ անշուշտ՝ որ Ա.

Խոնդկարեան հմուտ կանոնագէտ մը եւ աստուածաբան մը եղած ըլլայ: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ մենք յանցաւոր եւ անգէտ դուրս եկած լինինք: Խոնդկարեանի անծանօթ գտնուելով: Յամենայն դէպս, նշաններ չտեսանք Խոնդկարեանի յօդուածին մէջ՝ որոնք յարգանք պարտադրէին մեզի՝ անոր ձեռնամ նիւթին մասին իր հմտութեան եւ դատողութեան նկատմամբ:

Այս տողերը գրելու մտածումն անգամ չունեցանք՝ մինչև որ Խոնդկարեանի յօդուածաշարքին ամփոփումը տեսանք Հայկական Հանդէս - Արհեստի Բնագրի ամսագրին մէջ, անգլերէնի թարգմանուած ու ամփոփուած՝ նիւթին նոյնքան անտեղեակ թարգմանիչի մը կողմէ: (Տե՛ս յիշեալ Հանդէսին 1957ի դեկտ.ի թիւը, երես 17-27):

Որքան ալ Խոնդկարեանի ձեռնած եւ Մանտալեանի թարգմանած յօդուածին նիւթը ինքնին կարելի էր եւ հետաքրքրական եղած լինի՝ մենք մտադիր չենք այդ խնդրին ընդարձակօրէն անդրադառնալու: Վասնզի Գահիրէի Եպիսկոպոսական Ժողովին մէջ Կիլիկիան Կաթողիկոսութեան մասին տրուած որոշումին կողմնակիցներն ու հակառակորդները այնքան դառնութեամբ եւ ատելութեամբ լեցուած են իրարու հանդէպ, որ որեւէ անկողմնակալ եւ պաղարիւն դատում այդ մասին՝ ընթերցողներուն ուշադրութենէն պիտի վրիպի: Անոնք հարցում մը միայն պիտի ընեն. «գրութիւնը դաշնակցականներուն ի նպաստ է թէ հակառակ»: Եւ իրենց հասկացողութեան աստիճանին համաձայն այս հարցումին պատասխան մը տալէ ետք՝ բառ այնմ պիտի գտեն գրողն ու գրութիւնը: Այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ, որ դժբախտաբար կը թունաւորէ մեր ամբողջ հասարակական եւ եկեղեցական կեանքը ներկայիս, կարելի չէ սպասել որ լուրջ եւ պաղարիւն դատողութեամբ գրուած որեւէ բան իր

նպատակին հասնի: Ըսինք արդէն՝ թէ Խոնդկարեանի գրութեան բննութիւնը պիտի չընենք եւ այդ գրութեան մէջ խեղաթիւրուած իրողութիւնները պիտի չճշգնենք:

Պէտք է աւելցնենք նաեւ՝ թէ մենք ոչ մէկ կողմէն նախապաշարուած ենք՝ եւ ոչ միւս կողմէն: Մէկ կամ միւս կողմին ի նպաստ կամ հակառակ դիրք մը չունինք: Այս նշումները կ'ընենք տեսական հետաքրքրութիւններով միայն:

Պր. Խոնդկարեան կ'ըսէ թէ Հայ եկեղեցւոյ «ազգայնացումէն» առաջ՝ Տիեզերական ժողովներու կողմէ գրուած կանոնները ի գորտ չեն Հայ եկեղեցւոյ համար:

Այս սկզբունքը յիմարական է եւ վտանգաւոր: Վասնզի այսպիսի սկզբունք մը եթէ ընդունուի՝ Հայ եկեղեցին Տիեզերական եկեղեցւոյ մաս կազմելէ կը դադրի, եւ կը դառնայ դատապարտելի աղանդ մը: Ինչ որ բաւ եւ մի լիցի: Պր. Խոնդկարեան թերեւս պիտի մերժէր նաեւ Նիկիական Հանգանակը՝ յնչով իր դրած սկզբունքին վրայ: Մեր եկեղեցւոյ գոյութեան իրաւունքը անոր Տիեզերական եկեղեցւոյ մաս կազմելուն հիման վրայ կը կենայ մշտապէս:

Պր. Խոնդկարեան կ'ըսէ թէ Նիկիոյ ժողովէն մինչեւ 1917 Հայ եկեղեցւոյ մէջ եպիսկոպոսական ժողով գումարուած չէ:

Պատահարար կը յիշենք հետեւեալ մի քանի ժողովները՝ որոնք գումարուած են եպիսկոպոսներու կողմէ, երբեմն նաեւ ուրիշ հոգեւորականներու մասնակցութեամբ:

Մովսէս կաթողիկոսի օրով, 607 թուականին, գումարուեցաւ միայն եպիսկոպոսներէ բաղկացած ժողով մը՝ Յունաց եւ Պարսից բաժիններու եպիսկոպոսները իրարու հետ հաշտեցնելու համար (Տե՛ս Օրմանեանի ԱԶԻԱՊԱՏՈՒՄ, հար. Ա. հատուած 410):

Նոյն տարին՝ Աբրահամ կաթողիկոսի ընտրութեան համար գումարուած ժողովին ալ 50 եպիսկոպոսներու եւ 390 վանահայրերու եւ վարդապետներու մասնակցութիւնը յիշուած է: Աշխարհականներու մասին՝ Օրմանեան իրաւամբ կ'ըսէ թէ Դուինի մէջ պատահարար ներկայ գտնուողներ միայն մասնակցած են եւ ոչ թէ պաշտօնական իրաւէրով եկածներ (Անդ, հատ. 413-414):

Ներսէս Շինող կաթողիկոսին օրով գումարուած Դուինի ժողովը, 645 թուակա-

նին, բաղկացած էր եպիսկոպոսներէ միայն, եւ աշխարհականաց մասնակցութիւնը չի յիշուիր բնաւ (Անդ, հատ. 480):

Յովհաննէս Օձնեցի կաթողիկոսին օրով, 726 թուականին, գումարուեցաւ Մանակերտի ժողովը, որ եպիսկոպոսաց ժողով մըն էր, ինչպէս կ'ըսէ Ասողիկ Պատմիչ (Անդ, հատ. 573):

Դրիգոր Պահլաւունի կաթողիկոսի ընտրութենէն ա՛մբի մը ետք, 1114ին, Աելիերան կամ Քեսունի ժողովը գումարուեցաւ նզովելու համար Դաւիթ Թոռնիկեանը, որ Աղթամարի մէջ անկախ կաթողիկոսութիւն մը կը հաստատէր: Այս ժողովին մասնակցեցան միայն եպիսկոպոսներ եւ վանահայրեր (Անդ, հատ. 929):

Հոսմկլայի մէջ գումարուած ժողովը, Դրիգոր Պահլաւունի կաթողիկոսի նախագահութեամբ, 1166 թուականին, կը բաղկանար եպիսկոպոսներէ, վարդապետներէ եւ վանահայրերէ, առանց աշխարհականաց մասնակցութեան: Այս ժողովը կաթողիկոս ընտրեց Ներսէս Շնորհալին (Անդ, հատ. 952):

Դրիգոր Տղայ կաթողիկոսի օրով, 1179ին, Յունաց հետ միութեան Հոսմկլայի ժողովն ալ կը բաղկանար միայն հոգեւորականներէ, եւ ժողովական որոշումը ստորագրուած է միայն եպիսկոպոսներու կողմէ (Անդ, հատ. 1009):

Դաւիթ Աբրահամունցի հակաթոռ կամ աթոռակից կաթողիկոսին Մաի մէջ գումարած ժողովին ալ, 1208ին, ներկայ էին միայն եպիսկոպոսներ, վարդապետներ եւ երէցներ: Այս ժողովը եկեղեցական կանոններ սահմանեց (Անդ, հատ. 1081-1082):

Սիսի ժողովը, որ գումարուեցաւ 1342ին, վարդապետական խնդիրներու նկատառութեան համար, կը բաղկանար միայն եպիսկոպոսներէ, վարդապետներէ եւ վանահայրերէ, առանց աշխարհականաց մասնակցութեան (Անդ, հատ. 1291):

Երուսաղէմի ժողովին մէջ եւս, որ տեղի ունեցաւ 1651ին, հոգեւորականներ միայն կային, այսինքն՝ եպիսկոպոսներ, վարդապետներ եւ կրօնաւորներ: Այս ժողովին մէջ Ս. Էջմիածնայ եւ Սիսի կաթողիկոսներուն միջեւ հաշտութիւն գոյացաւ եւ կարեւոր կանոններ գրուեցան (Անդ, հատ. 1688):

Այս բոլորը չիրականին՝ եպիսկոպոսական ժողովներ էին: Մինչև 19րդ դար՝ Ազգային եկեղեցական ժողով բացատրութիւնը եպիսկոպոսական ժողով բացատրութեան համազօր էր: Ճիշդ է որ Ազգային ժողովներէն շատերուն մասնակցած են աշխարհական իշխաններ և աւագանիներ: Աւելի այն իրողութիւնը՝ որ սուսնց եպիսկոպոսութեան նկէնդիւնած ժողով իւրեւն և որինսոր չէ բարեւ, միւրեւ սուսնց աշխարհականներս իւրեւն և որինսոր է նկէնդիւնած ժողով բարեւել, որոնք ինչո՞ք են որ աշխարհականաց իւր մի չէ ինչ վարդապետաց և սանտայնք էկէնդիւնած բարեւելբարձ մասնակցութիւնը եւսն չէ, այլ ինչ յարմարութեան և պարսնութեան: Եւ մինչ զուտ եպիսկոպոսաներու ժողովը կանոնական և սատուածարանական անխախտ հիմունքներ ունի, եպիսկոպոսական ժողովին աշխարհականաց մասնակցութիւնը մեր մէջ կանոնական հիմունք չէ ունեցած մինչև ժՔ. դար: ժՔ. դարուն է որ Պալատնիայով և ապա Ազգային Սահմանադրութեամբ՝ պատմական սովորութիւնը կանոնական հանգամանք ստացաւ: Այս պատճառաւ է որ ներկայիս եպիսկոպոսական ժողովը ինքնին կը զանազանուի Ազգային եկեղեցական ժողովէն՝ բնական տրամաբանութեամբ:

Եպիսկոպոսական ժողովի իրաւասութեան սահմանը պատմութիւնը և եկեղեցական կանոններն են որ կը զօնեն: Եպիսկոպոսական ժողովները ունին այն իրաւասութիւնները, զորս կիրարկած են անոնք անցեալին և զորս եկեղեցական կանոնները տուած են անոնց:

Սակայն կը շեշտենք թէ այս նշումներն ընելով մեր նպատակը չէ 1956ին Գահիրէի մէջ զուամարուած եպիսկոպոսական ժողովի իրաւասութեանց մասին կամ նոյն ժողովի որոշմանց իրաւացիութեան մասին դատումներ ընել: Այդ մասին չենք ուզեր ըսել որեւէ բան:

Ոչինչ կ'ուզենք ըսել նաև Ա. Խոնդկարեանի այն պնդումին մասին թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին նախաթոռութեան «պահանջ»ը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին վրայ՝ «բռնաբարում» մըն է վերջնոյս «իրաւասութեան» և հետևաբար հակասահմանադրական է . . . :

Այս վերջին կէտին մասին եթէ ըսելիք մը կայ զայն ընթերցողին կը թողունք որ ըսէ . . .

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

Հ Ե Ռ Ա. Գ Ի Բ Ն Ե Բ

Հետեւեալ եկազօրը զեղանցու 29 Յունուարին Ն. Վ. սեմ. Յարգանքի Վարչապետին:

Է. գրեւն ս'յսեալ մեր Պատերազմութեան պատգամուած է Ս. եկեղի կառավարութիւններու բարեացակամութեամբ: Չեղ Վսեմութեան կը գիտենք պահելու համար գոյովինակը (Status-Quo): Կը խնդրենք որ չարտոնեն ոմն ազգական մարզու կործանել մեր Պատերազմութեան: Անիկա կեղծ վաւարարութե և սուսեք մեքենայած է և սուս դրամ ծախսելով մեր բարեխնամ Կառավարութիւնը սխալ առ աջնորդած է: Մենք պատաս ենք մեր դեմ եղած զգարսուրիւնները ներհելու: Կը խնդրենք որ անկողմակալ մարմին մը այս հարցը բնէն նախ հանկարեւոր սրտովան մը տանուիր, որպէսզի Ս. Քալաթի ամենեկն իրն Պատերազմութեան երես միայն զեմ անարգութիւն չըլլայ:

ՏԻՐԱՆ ԱՐՔԵՊՍ.

Տեղական Հայոց Պատերազմութեան Երեսապետի

Ս. Արտոյս Պատ. Փոխանորդ Պերշ. Տ. Սուրեն Սպ. Փետր. 4 Յին ներհոյնեալ նախարարներու գրկեց հետեւեալ եկազօրը, կարգ մը անպատասխանատու մտայն վաստակներուն մասին սեղեակ պահելով մեր բարեխնամ Կառավարութիւնը:

- Ն. Վ. սեմ. Նախարար Արեւայական Պալատի
- » » Գիւանապետ » »
- » » Վարչապետ » »
- » » Արտաքին Գործոց Նախարար » »
- » » Ներքին » »
- » » Պատգամութեան » »
- » » Երեսապետի և Երչակայնի Կառավարիչ

Կ'ուզեմ Ձեր բարձր նկատման յանձնել այն իրողութիւնը թէ Ն. Վ. կենսապատգամութեան մեր սրեղեցեալ Քաղաքին հետ Փետր. 4ին մեր տեսակցութեան ետքը, երեսապետի մեջ կարգ մը մարդեր, ընդ որս և Հայեր՝